

mot germà de l'oc. i fr. ant. *tost* (avui fr. *tôt*) id., i de l'it. *tosto*, que tingué el sentit primitiu de 'dur, atrevit, vigorós'; primer com adjectiu, després amb el valor de 'vivament': del ll. *tōstus* 'torrat', 'endurit'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Surt pertot ja en els autors d'aquesta centúria. Per exemple molt en Lluïll. En aquest, però, significa generalment 'de pressa', 'amb marxa ràpida' (no pas 'aviat', 'prest', com tradueix *AlcM*, evidentment a tort): «a la un ase posava gran somada, e al altra pocha, e aquell qui portava gran feix feya anar *tost*, e aquell qui portava poc feix feya anar spau», *Merav.* (NCL. III, 43); «--- menjà de son pa --- prés de una fontana; dementre que Blanquerna menjava, un scuder venc cavalcant en son palafre, qui anava molt *tost* --- tant se cuytava l'escuder que apenes poc ---» (*Blanq.*, NCL. I, 227.8); «bèstia dura e pererosa ha mester --- esperons ab què hom la punya per tal que vaja *tost*», *L. de Cont.*, 135.

A penes cal dir que *anar* significa 'caminar' en aquests passatges (segons l'acc. antiga del mot). Igual en un altre text tan antic com Desclot, on és verament 'corrents, veloçment': «lo rey --- deportant --- sots la vila d'Ostalric, venc *tost* un missatge --- e dix-li: --- —Albíxeras! sta nit eran --- arribades 30 galeras --- ab En Roger, qui és almirall ---» (NCL. v, 107.1). És el significat originari i etimològic, del qual prové l'altre (secundari) 'aviat'.

Aquell, però, encara es mantingué durant llarg temps: «lo caval anave tan *tost*, que él lo trasc én poche d'ora de la forest»; «viu venir una nau vés él ab les veles plenes --- cant Perseval, qui estave sobre la roche ho ac vist --- levàs d'equí e armà-s *tost* --- sí devalà de la roche, con sel qui volia saber quinas gens avie dins la nau»; «tantost devalà de la roche --- car bé volgra que a<s> sò fos lo prom --- hi anà ya pus *tost*, e cant éfo al peu de la roche, é venc a le nau al pus *tost* que poc, e sí viú él, antrant, una donzela ---», Reixac (Q., 67.35, 72.21, 77.2, 77.3 i bastants més). Fins i tot encara en el S. xv: «Est món és camí, e lo dia que max la criatura, comença anar e caminar; e així com un navili que l'om y navega, o ara dorma --- o face què-s vulla, tots temps acamina, e gran camí que fa --- així és lo navili de aquesta vida, que és lo temps, que ve molt *tost*», StVicentF (*Quar.*, 91.23); «veniu un poc pus *tost*: move te ocius», JnEsteve (*LiEleg.* t-2).

Sens dubte les idees de 'ràpidament' i 'aviat, prest' són veïnes i es passa fàcilment i quasi imperceptiblement de l'una a l'altra. És el que s'esdevingué. Car podem dir que el sentit clàssic del mot és ja 'aviat' en català antic, com en fr. *tôt*. És més: s'esdevé bastant sovint que hi ha una certa equivocitat o ambivalència per la qual tots dos matisos se sumen i es poden interpretar l'un i l'altre conjuntament: «L'amor que *tost* és donada / sens treball, és menys preada», S. XIV, *Regles d'Amor* d'Andreu el Capellà (ed. Pagès, pàgina LXXXVII, cita més completa a ROVELL): donada 'de pressa, no en ant-hi lentament'. Però en pot resultar 'aviat'.

Així: «gelosia --- és la major plaga del món --- o la

persona veu mal de l'altre, o l'ou --- si-u ou, atena --- qui és la persona qui lo diu, e no creega soptosament; car, con diu Salamó, qui massa creu *tost*, leuger és de seny e digne és de vergonya ---», Eiximenis (*Dones*, § 48, 80.14). El diable-cavall que el portava muntat, li explica el sant home al cavaller Perseval: «--- en sela hora que tu-t feýst lo signe de la Sta. Creu --- no-t poc sostenir --- sí se-n fugí axí *tost* con él poc ---» (Reixac, Q., 76.2): se l'enderrocà de damunt, i fugí a tota marxa, però també es pot entendre 'sense retard' (cosa semblant en aquest text, 73.5 etc.); «acaba de dir *tost*: expedi primum», JnEsteve (*LiEleg.* a-3-v^o).

El resultat és que ja no trigà gaire a imposar-se la nova accepció 'aviat, sense retard': «fer-la desesperar, e venir *tost* a açò de què-t tems», Eiximenis (*Dones*, § 53, 41v2.10); «--- senyor tan bo --- has cobrat: ell te gitarà a ta honor de la presó en què est, e no so ferrà que-t sia fet tort; car fort és just --- e conexerà *tost* la mala intenció dels teus perseguidors»; «per tal que *tost* esclatassen ---», BMetge (*Somni*, NCL., 241; ed. Miquel, lín. 2727). «La fi del món serà *tost* --- E quan vindrà, aquellavòs lo Credo nos conservarà», StVicentF (*Serm.* I, 208.25).

I els grans clàssics del xv: «Ordenà presa / aquella nit / a son marit, / perquè dormís / --- / com se'n calàs / una gran tassa, / ell beguè-n massa: / lo fort dormir / fon *tost* morir / ---», JRoig (*Spill*, 1583), «veig que he *tost* a morir ---», *Decam.* VI, § 6, 320.23; «si ela no-us amàs, no-us ho volgra dir gens, car no la-n calguera si vós fóssets, vensut, e sí us ho vènc ela dir axí *tost*, per so que mils vós fósats garnit ---», Reixac, 75, 3 (i també 'aviat' a 76.2 i 77.5). «En sofrença no só Job, / ans voldria tirar l'estrop, / essent dispost: / car si a l'gun delit m'acost: / de fet, aquell me lunye *tost*, / un altre 'n vull / ---»; «Quant hoýreu: —Alcavota provada!— / responeu *tost*, que per vós ho diran: / e puys per nom propi vos cridarán, / ja no us mostreu en l'oir empatxada», Ausiàs (CXXXVII, v. 29; XLII, 5b); «Plaerdemavida --- girà-s lavors devers la Princesa e dix-li: —Tu qui est de alta sanc exida, pren marit *tost*, e ben *tost*, e si ton pare no te-n dóna, yo te-n daré, e no-t daré altre sinó a Tirant», JoMartorell (Ag. III, 67.3f.). «Recort-te tornar *tost* a nosaltres»; «*tost* o prestament: cito», «*tost* te veuré: mox te videbo», JnEsteve (*LiEleg.* q-4, s-2-v^o, s-2-v^o).

D'on pot resultar eventualment la combinació *pus-tost* en el sentit de 'més aviat, ans bé', angl. *rather*, al. *eher*: «si no-m dius la veritat, yo-t metré en presó, e si la-m dius no-t faré negun dan, mas *pus tost* totes les errades te seran perdonades», JnEsteve (*LiEleg.* b-8). Això és el que quedà en l'ús mall. i men. en la forma *més tost*: «*Més tost* que pendre'l, faré un conveni», Tom. Aguiló (*Poesies*, 177), «això no és barato, *més tost* és car»; alterat vulgarment: «els tonedors --- d'inar --- vi del bo ---: així la xerrera no mancava, *més tocs* anava creixent, i fins n'hi havia de massa alegres --- gats ---» [ultracorrecc. de la pron. de -cs com a -ts; i aquest amb transposició del final -st], JnRosselló (*Rupit*, 77.2).

Men., com a Mall., només que allí hi ha tendència